

فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار
سال سیزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸
صص ۲۱۷-۲۳۲

بررسی مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی در دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران رضا محمدزاده اول^۱، فردوس یادگاری^۲، علی اصغر شریفی^۳

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی در دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران انجام شد. مطالعه حاضر کاربردی از نوع آمیخته (کیفی و کمی) بود. جامعه پژوهش در بخش کیفی اساتید و در بخش کمی اساتید و دانشجویان دکتری تخصصی دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران بودند. در بخش کیفی بر اساس اصل اشباع نظری ۲۰ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس و در بخش کمی بر اساس فرمول کوکران ۳۰۰ نفر با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد که روایی صوری، محتوایی و سازه آن تایید و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ محاسبه شد. داده‌ها با روش تحلیل عاملی اکتشافی به کمک نرم‌افزار SPSS-19 تحلیل شدند. نتایج نشان داد که عدالت آموزشی در سیزده بعد و سه مولفه ساختاری (شامل شش بعد اهداف و برنامه‌های آموزشی، سبک‌های مدیریت و رهبری، ساختار دانشگاه، فرهنگ حاکم بر دانشگاه، روش‌ها و فرایندهای اجرایی و توجه به روش‌های یادگیری)، رفتاری (شامل سه بعد نیازها و ارزش‌های فردی، انگیزش و نگرش و الزامات و مهارت‌های فردی) و زمینه‌ای (شامل چهار بعد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، نابرابری در اجرای قوانین آموزشی و روش‌ها و فرایندها) شناسایی شد که توانستند ۷۸/۷۶ درصد از واریانس کل عدالت آموزشی را تبیین کنند.

کلید واژه‌ها: عدالت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، اساتید و دانشجویان.

پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۴/۲۷

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۲/۴

۱- دانشجوی دکتری، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

reza_mzh@yahoo.com

۲- استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران. (نویسنده مسئول)

labbeiki14@yahoo.com

۳- استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

drasharifi@gmail.com

مقدمه

فعالیت‌های آموزشی هر کشور را می‌توان سرمایه‌گذاری یک نسل برای نسل دیگر تلقی کرد. در واقع تمام هزینه‌های مادی و غیرمادی که در جریان آموزش صرف می‌شوند، سرمایه‌گذاری بر روی منابع انسانی به شمار می‌روند. زیرا در شرایط مطلوب آموزش فرصت بهره‌وری را برای شخص و در نهایت برای جامعه فراهم می‌آورد. توزیع عادلانه امکانات آموزشی در نهادها از گسترده‌ترین و بحث‌برانگیزترین مباحث در حیطه علوم انسانی است. اهمیت بیشتر عدالت آموزشی نسبت به عدالت در سایر حوزه‌ها به دلیل تاثیرگذاری آن در طول زندگی می‌باشد و عدالت آموزشی نقش اساسی در افزایش اعتماد به نفس، آینده شغلی، پایگاه اجتماع و اجتماعی شدن افراد دارد (افرازنده، میرزایی، پورابولی و سبزواری، ۱۳۹۵). در محیط‌های تحصیلی و به‌ویژه دانشگاه‌ها وجود شرایط عادلانه و رویت اصول و قواعد عدالت از طریق انتقال حس ارزشمندی به دانشجویان می‌تواند آنها را به رفتارهای تحصیلی متمایل نماید. علاوه بر آن ادراک حضور عدالت، تردیدها و نگرانی‌های افراد را در باب ضایع شدن حقوق و آزادی آنها برطرف می‌کند (ثناگو، نوملی و مهستی جویباری، ۱۳۸۹). در بسیاری از شرایط احساس ضایع شدن حقوق باعث ایجاد تردید و اضطراب در افراد می‌گردد. اگر در چنین شرایط افراد نمودهای حضور عدالت را تجربه نمایند با رهایی از تردید و اضطراب ساده‌تر درگیر رفتارهای مربوط به نقش‌های رسمی دانشجویی می‌شوند. همچنین با توجه به رابطه عدالت و تعهد می‌توان بیان کرد که در صورت ادراک کم از عدالت در بین دانشجویان آنها تعهد خود را به‌عنوان یک دانشجو که نقش کسب علم و حرفه‌ای شدن را دارند از دست خواهند داد و به رفتارهای نادرست و پرخاشگری گرایش پیدا خواهند کرد (شان، ایشاک و شاهین^۱، ۲۰۱۵). عدالت از موضوعاتی است که از گذشته تاکنون در میان اندیشمندان مورد توجه بوده و در مباحث سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی اثرگذار بوده است، اما عدالت آموزشی از مقوله‌هایی است که صاحبان اندیشه کمتر به آن توجه داشتند (رانای^۲، ۲۰۱۲). عدالت والاترین ارزش انسانی و گوهری گرانبها در راه تحقق حقوق بشر است. آرمان اصلی انسان‌ها رسیدن به عدالت است و مدیران برای اینکه اثربخش باشند باید به شیوه عادلانه عمل کنند و اطمینان داشته باشند که

---

1 . Shan, Ishaq & Shaheen

2 . Ranai

زیردستانشان فعالیت‌های آنان را عادلانه تفسیر می‌نمایند (ادلینگ، فریلین^۱، ۲۰۱۵). مهمترین اصول یا جلوه‌هایی که بر مبنای آنها رعایت یا عدم رعایت عدالت نتیجه‌گیری می‌شوند شامل تناسب بین دستاوردها با تلاش و سهمی که فرد داشته است، میزان سهم و مشارکتی که فرد در تصمیم‌گیری‌های مربوط به خود و دیگران داشته است، داشتن حق برخوردی محترمانه، رعایت ثبات و عدم تبعیض، برخوردها و تصمیمات برابر و بدون جانبداری، داشتن امکان اعتراض به شرایط نابرابر و ناعادلانه یا تصمیم‌های غلط، انتظار تصمیم‌گیری مبتنی بر اطلاعات جامع و دقیق، رعایت شرایط و نیازهای افراد تا حد امکان و تسلط معیارها و ارزش‌های اخلاقی در تصمیمات و رفتارهای طرف‌های تعامل می‌باشند (داکورث و مکسول^۲، ۲۰۱۵). عدالت آموزشی به معنای ادراک عدالت درباره نتایج و رویه‌های اختصاص نمرات و رفتارها در زمینه آموزش است. همچنین عدالت آموزشی مشتمل بر رعایت عدل و انصاف در تعامل، آموزش، راهنمایی و تدریس است و در مقابل بی‌عدالتی آموزشی گستره تبعیض، بی‌توجهی، بدرفتاری و رفتارهای ناعادلانه می‌باشد (گل‌پرور، ۱۳۹۰).

افراد در یک محیط گروهی و سازمانی بر پایه ادراکات خود و نه بر مبنای سیاست‌ها و برنامه‌های عینی و واقعی که توسط مدیران سازمان یا مجموعه اجرا می‌شوند، عمل می‌نمایند. از این منظر عدالت و ادراک آن در محیط‌های جمعی و گروهی دارای کارکردهای معنی است. در درجه اول عدالت و پابندی به اصول آن می‌تواند برای افراد حس ارزشمندی را به همراه آورد. در واقع بر مبنای این تبیین رعایت اصول ارزشی عدالت به افراد این پیام را انتقال می‌دهد که در یک فضای مناسب در حال فعالیت هستند. در چنین فضایی افراد از لحاظ فردی و گروهی احساس ارزشمند بودن می‌کنند (بورنی، هنلی و ویدینر^۳، ۲۰۰۸). مقوله عدالت آموزشی در سال‌های اخیر کانون توجه بوده و از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته و آن را رسانه‌ای کرده است. عدالت آموزشی به معنای فراهم آوردن برابری فرصت‌های آموزشی برای دانشجویان است که اغلب به برابری در برخوردهای استاد با دانشجویان به‌ویژه در کلاس‌هایی که تنوع و تفاوت زیادی بین دانشجویان وجود دارد، مربوط می‌شود (رابرتسون و دال^۴، ۲۰۱۳).

-
- 1 . Edling & Frelin
  - 2 . Duckworth & Maxwell
  - 3 . Burney, Henle & Widener
  - 4 . Robertson

شکی نیست که توزیع عادلانه امکانات و فرصت‌ها برای اقشار محروم که از امکانات مالی محدود برخوردارند یکی از آرمان‌های مطلوب یک جامعه تساوی‌خواه و عدالت‌طلب است و مسلم است که آموزش عالی می‌تواند یکی از کانال‌های مهم توزیع عادلانه امکانات و فرصت‌های آموزشی برای قشرهای بیشتری از جامعه باشد (سیاری، لطفی‌پور و کاظم‌پور، ۱۳۹۱). عدالت به معنای برابر شناختن انسان‌ها و امکان احقاق حقوق برای تمامی افراد است. در محیط‌های تحصیلی رعایت عدالت باعث رشد و پیشرفت می‌شود. پس پیشرفت جامعه امروز منوط به تحقق عدالت آموزشی است. عدالت آموزشی می‌تواند آموزش را در همه حوزه‌ها دچار تحول کند. همچنین عدالت آموزشی دارای دو بعد است. اولین بعد برابری و دومین بعد همه شمولی است. برابری بدین معنا است که وضعیت اقتصادی-اجتماعی، قومیتی یا شرایط جسمی نباید تاثیری در روند آموزش داشته باشد. برابری به معنای اختصاص منابع و توجه یکسان به همه افراد نیست، بلکه برعکس به معنای اختصاص منابع و توجه مناسب با شرایط فراگیران است و از آنجا که شرایط فراگیران در دوره آموزشی بسیار متفاوت است، لذا برابری آموزشی مستلزم شناسایی و ایجاد عدالت میان گروه‌های مختلف فراگیران از نظر اجتماعی، زبانی، قومی، جسمی و اقتصادی می‌باشد. همه شمولی به معنای این است که هر کس باید به میزان کمینه‌ای از امکانات آموزشی بهره‌مند باشد. همه شمولی شامل جنبه‌های فراوانی از جمله همه شمولی حق انتخاب، شرایط آموزشی و پس از آموزش و امکانات و بهره‌مندی‌های مختلف آموزشی است (صمدی، گل محمدی و خسروی، ۱۳۹۱). راستی، بی‌طرفی، احترام، برابری، قابل اعتماد بودن و احساس افتخار از زمره مهمترین استانداردهای اخلاقی معاصر هستند که در داوری افراد نسبت به حضور یا عدم حضور عدالت مورد استفاده قرار می‌گیرند (هوی و تارتر^۱، ۲۰۰۲). مفاهیم فعلی عدالت آموزشی بسیار پیچیده است، اما آنچه مشهود است شامل عدالت در منابع یا درون‌داد (حامیان مالی، مالیات و غیره)، عدالت در فرایند (تجربه دانشگاه، برنامه، محتوا، دسترسی و غیره) و عدالت در پیامد (یادگیری کسب شده، تاثیر بر زندگی آینده و غیره) می‌باشد. چنین تصورات کلی از عدالت دارای دامنه گسترده‌ای است. فهرستی طولانی از چالش‌های عدالت آموزشی ارائه شده است از قبیل عدالت در انتظارات اساتید از دانشجویان و

---

1 . Hoy & Tarter

رفتار اساتید با آنها، عدالت در دستیابی به اساتید خوب، عدالت در انتظارات حرفه‌ای و یا مشاوره حرفه‌ای یا تحصیلی، عدالت در احترام به جنسیت، عدالت در احترام به آگاهی جنسی، عدالت در فرایندهای انضباطی دانشگاه، عدالت در دسترسی به منابع یادگیری متناسب با فرهنگ، عدالت در دستیابی به حمایت‌های زبانی مناسب، عدالت در دسترسی به برنامه‌ها و منابع متناسب با توانایی‌های فردی، ناتوانی‌ها، علایق، استعدادها، هدایا، نیازهای ویژه و غیره، عدالت در دستیابی به تکنولوژی، عدالت در دسترسی به امکانات و برنامه‌های ورزشی و عدالت در دسترسی و مشارکت در اداره امور آموزش، سیاست‌گذاری‌ها، تابلوهای اعلانات و نهادهای مشورتی. بدون شک یکی از شاخص‌های مهم توسعه همه‌جانبه و بقای سیستم و نظام‌های طبیعی و اجتماعی، عدالت در همه عرصه‌ها خصوصاً عدالت آموزشی است (ثناگو و همکاران، ۱۳۸۹). عدالت آموزشی به مهیاسازی فرصت‌های برابر متناسب با نیازهای ویژه هر فرد اشاره دارد. زیرا افراد در دانش، مهارت، توانایی، نوع یادگیری، پیشینه فرهنگی و نیازهای آموزشی با هم تفاوت دارند (اسمرکندیان^۱، ۲۰۱۱). منظور از فرصت‌های برابر جلوگیری، حذف یا کاهش تبعیض بین افراد از نظر جنسیت، نژاد، وضعیت جسمی، سنی، زبانی و طبقه اجتماعی می‌باشد. برابری فرصت‌ها نوعی نگاه انسان‌گرایانه و عدالت‌خواهانه را با خود دارد که به‌عنوان یک شاخص جامعه توسعه یافته محسوب می‌گردد (توسون، بوریلو و کنالمان^۲، ۲۰۱۳). بر اساس مدل سه شاخکی می‌توان مولفه‌های موثر بر هر سازه را به سه بخش ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای تقسیم‌بندی کرد. مولفه ساختاری علل و عواملی هستند که ساختارهای سازمان را در معرض بحران قرار می‌دهند. ساختارهای سازمانی مسیرها، کانال‌ها و ظرفی هستند که فرایندها و عملیات سازمانی در آنها جاری می‌گردند و عدالت آموزشی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. ساختار به مثابه ظرف فعالیت‌ها و حرکات سازمانی است و محتوا یا ماده‌ای که در ظرف سازمان می‌ریزد همان کار یا رفتار است. بنابراین محتوای اصلی سازمان را رفتار انسانی تشکیل می‌دهد و فعالیت‌ها و رفتارهای انسان نیز برای نیل به اهداف از قبل تعیین‌شده سازمان انجام می‌پذیرد و برآیند کار و انرژی انسان و اهداف و ساختارهای سازمان در کارکردها یا وظایف اصلی سازمان تبلور پیدا می‌کند و بر عدالت آموزشی تاثیر می‌گذارند. همچنین همه علل و عواملی که

---

1 . Smrqndyan

2 . Toson, Burrello & Knollman

موجبات برقراری، تنظیم و واکنش به موقع و مناسب سازمان نسبت به سیستم‌های اصلی تر را فراهم می‌آورند، زمینه یا محیط نامیده می‌شوند که عدالت آموزشی را تحت تاثیر قرار می‌دهند (میرزایی اهرنجانی و سرلک، ۱۳۸۴).

با اینکه درباره عدالت پژوهش‌های نسبتاً زیادی انجام شده، اما درباره عدالت آموزشی و مولفه‌ها یا عوامل موثر بر آن پژوهش‌های اندکی انجام شده است. برای مثال ژانگ، کین و لیو^۱ (۲۰۱۹) ضمن پژوهشی با عنوان بهبود کیفیت و برابری آموزشی: شواهدی از یک مطالعه طبیعی در چین به این نتیجه رسیدند که قرار دادن سهمیه برای برخی دانش‌آموزان می‌تواند بر کیفیت و برابری آموزش تاثیر بگذارد. آنان بیان کردند که برای بهبود کیفیت و برابری آموزشی باید تا جایی که می‌شود شرایط را برای دانش‌آموزان متقاضی دانشگاه و دانشجویان یکسان کرد. در پژوهشی دیگر یو^۲ (۲۰۱۵) ضمن پژوهشی درباره توسعه و برابری در آموزش عالی به این نتیجه رسیدند که برای تحقق توسعه و برابری در آموزش عالی باید به عوامل امکانات برابر و به روز برای همه افراد، تقویت مهارت‌های علمی و عملی، برنامه‌ریزی مستمر آموزشی و ارزشیابی و اصلاح مستمر توجه شود. پژوهش بورنی و همکاران (۲۰۰۸) نشان داد که عملکرد استراتژیک، ویژگی‌های سازمان و رفتارهای فرانشی بر عدالت سازمانی تاثیر داشتند. محمدزاده اول و یادگاری (۱۳۹۷) ضمن پژوهشی با عنوان شناسایی عوامل موثر بر عدالت آموزش و ارائه مدل مناسب آن در دانشگاه آزاد اسلامی ۲۶ عامل مهم استقرار عدالت آموزشی در دانشگاه را شناسایی کردند. همچنین موسوی، فاطمی، نیکرو و مهم‌کار خیراندیش (۱۳۹۵) ضمن پژوهشی با عنوان عوامل موثر بر عدالت آموزشی در محیط‌های بالینی از دیدگاه دانشجویان و متولیان آموزش دانشگاه علوم پزشکی گیلان در سال ۱۳۹۲-۱۳۹۳ نتایج را در قالب دو تم اصلی عوامل تسهیل‌کننده و عوامل بازدارنده که به ترتیب شامل طبقات (برخورداری از تسهیلات، امکانات و تجهیزات برابر، استفاده از اساتید کارا، برنامه‌ریزی آموزشی هدفمند، هماهنگی بین تئوری و عمل، ارتباط بین آموزش و درمان) و (واقعیت‌های نامطلوب بالینی، کمبود اساتید بالینی توانمند، ارتباطات فردی، فرایند نامناسب ارزشیابی) که هر یک به نوعی بر فرایند تحقق عدالت آموزشی در عرصه آموزش بالینی موثر است، بدست آمد. در پژوهشی دیگر جلالوندی، امیریان، توحیدنیا

---

1 . Zhang, Qin & Liu

2 . Yue

و نعمتی کیونانی (۱۳۹۵) ضمن ارزیابی وضعیت عدالت آموزشی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پیراپزشکی کرمانشاه در سال ۱۳۹۳ گزارش کردند که ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان از عوامل تاثیرگذار بر وضعیت عدالت آموزشی است، لذا ضرورت ایجاد فرصت‌های برابر در آموزش به نحوی که تمامی دانشجویان در یک محیط واحد به امکانات یکسانی دسترسی داشته باشند از طرف دانشگاه و به‌ویژه اساتید باید مورد توجه قرار گیرد. سیاری و همکاران (۱۳۹۱) ضمن پژوهشی با عنوان تاثیر آموزش مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه عدالت آموزشی به این نتیجه رسیدند که فراهم آوردن امکان تحصیل در منزل و ظرفیت بالای کلاس‌های درس و امکان تحصیل برای شاغلین بیشترین تاثیر را در افزایش دسترسی به آموزش عالی در کشور داشته و بالا بودن هزینه آموزش مجازی در کشور مهمترین مانع و محدودیت در برابری فرصت‌های آموزشی و افزایش دسترسی به آموزش عالی می‌باشد. در پژوهشی دیگر بابادی عکاشه و همکاران (۱۳۸۹) ضمن تحقیقی با عنوان تأمین و گسترش برابری فرصت‌ها و عدالت آموزشی در آموزش و پرورش استان اصفهان گزارش کردند که تاسیس انجمن‌های خیریه مدرسه‌ساز در مناطق محروم مهمترین راهکار موجود تأمین و گسترش برابری فرصت‌ها و عدالت آموزشی می‌باشد و راهکار توزیع متناسب معلمان با کیفیت و ماهر در مناطق مهمترنی راهکار مطلوب تأمین و گسترش برابری فرصت‌ها و عدالت آموزشی می‌باشد. علاوه بر آن ثناگو و همکاران (۱۳۸۹) ضمن پژوهشی با عنوان تبیین عدالت آموزشی در دانشجویان علوم پزشکی: بررسی دیدگاه و تجربیات دانشجویان علوم پزشکی به این نتیجه رسیدند که برتری نداشتن دانشجویی بر دانشجوی دیگر مضمون اصلی ظهوریافته در این مطالعه است. شیوه ارزشیابی و نحوه آموزش اساتید از مباحثی بود که بیشترین دغدغه دانشجویان را شکل می‌داد. از نظر آنان این دو، عاملی هستند که می‌توانند رعایت عدالت آموزشی را زیر سوال ببرند. دانشجویان معتقد بودند هر دانشجو علی‌رغم جنسیت، قومیت، اعتماد به نفس، رشته، ظاهر و برخورد اجتماعی‌اش جایگاه خاص خود را دارد و چنانچه این معیارها در ارزشیابی دانشجو و یا یادگیری دانشجو دخیل گردد، عدالت آموزشی به چالش کشانده می‌شود.

از یک سو مطابق با اصل بیستم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان تحت حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موزاین اسلام برخوردار می‌باشند. ارزش‌هایی چون آزادی و برابری

ارزش‌هایی هستند که عدالت هم لازمه آن است و هم ملزوم آن و اگر آزادی و برابری به عدالت منتهی نشود، ارزشی نخواهد داشت (اورک، ۱۳۹۴). از سوی دیگر یکی از موضوعات اساسی که ذهن متخصصان و محققان حوزه آموزش را به خود مشغول کرده است عدالت آموزشی و مولفه‌های موثر بر آن است. حق برخورداری از آموزش از جمله حقوق بشر به شمار می‌رود و گزارش‌های سالانه آمار آموزشی در مقیاس‌های ملی و بین‌المللی نمایان‌گر پیشرفت‌های کمی حاصل از برخورداری از این حق اجتماعی است. با وجود این به رغم موفقیت‌های بدست آمده در زمینه آموزش برای همه تعداد بی‌سوادان بزرگسال و کودکان خارج از مدرسه گواهی است و ضرورت‌های تلاش برای دستیابی به کمیت بیشتر را آشکار می‌سازد (بابادی عکاشه، شریف و جمشیدیان، ۱۳۸۹). یکی از دلایل انتخاب این مساله این است که اگر عوامل موثر بر عدالت آموزشی شناخته نشود، برنامه‌ریزی برای تحقق آن و اندیشیدن پیرامون آن و نهایتاً عملی کردن آن بی‌معنا خواهد بود. همچنین توسعه و نهادینه کردن عدالت آموزشی و تربیتی و تقویت دانشگاه عدالت‌محور با تاکید بر توانمندسازی اساتید و دانشجویان با تمرکز بر کیفیت فرصت‌های تربیتی هماهنگ با نظام معیار اسلامی جزء اهداف کلان نظام آموزشی می‌باشد. علاوه بر آن شناسایی عوامل و مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی می‌تواند به سیاست‌گذاران و مدیران دانشگاه کمک کند تا بتوانند در زمینه استقرار عدالت آموزشی در مسیر روشنی حرکت کنند. در نتیجه تحقیق حاضر با هدف بررسی مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی در دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران انجام شد.

روش تحقیق

مطالعه حاضر از نظر هدف کاربردی از نظر شیوه اجرا آمیخته (کیفی و کمی) بود. جامعه پژوهش در بخش کیفی اساتید دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران و در بخش کمی اساتید و دانشجویان دکتری تخصصی دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران به تعداد ۸۵۰ نفر بودند. در بخش کیفی بر اساس اصل اشباع نظری ۲۰ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس و در بخش کمی بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه با خطای ۰/۰۵ معادل ۲۶۴ نفر برآورد شد که در این تحقیق برای اطمینان از حجم نمونه تعداد ۳۰۰ نفر (از واحدهای دانشگاه‌های آزاد اسلامی تهران جنوب، تهران شمال، تهران شرق، تهران غرب، تهران مرکز و علوم و تحقیقات در رشته‌های مدیریت آموزشی، برنامه‌ریزی درسی و مشاوره) با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. در

روش نمونه‌گیری در دسترس، اساتیدی که در دسترس پژوهشگر بودند انتخاب و در روش نمونه‌گیری طبقه‌ای پس از مشخص شدن اساتید و دانشجویان دکتری تخصصی به تفکیک جنسیت به همان نسبت موجود در جامعه از مردان و زنان در نمونه استفاده شد. برای جمع‌آوری داده‌ها در بخش کیفی از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و در بخش کمی از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. برای انجام مصاحبه و ساخت پرسشنامه ابتدا منابع تحقیق شامل کتاب‌ها، مقالات، منابع اینترنتی و پایگاه‌های علمی و مطالب مرتبط با عنوان پژوهش مرور شد و در منابع خارجی ترجمه و فیش‌برداری از منابع فارسی و لاتین صورت پذیرفت و مولفه‌هایی برای عدالت آموزشی شناسایی شدند. سپس مصاحبه با اساتید و کدگذاری باز، محوری و انتخابی مصاحبه‌ها انجام و پرسشنامه نهایی طراحی گردید. لازم به ذکر است که پایایی مصاحبه‌ها با روش درون موضوعی بین دو کدگذار ۷۵/۳ محاسبه شد. این پرسشنامه در سه مولفه ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای با ۶۹ گویه طراحی شد که روایی صوری، محتوایی و سازه آن تایید و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ محاسبه شد. پرسشنامه محقق‌ساخته توسط ۳۰۰ نفر پس از بیان رعایت نکات اخلاقی از جمله اصل رازداری، محرمانه ماندن اطلاعات شخصی، حفظ حریم آزمودنی، آزاد بودن آزمودنی‌ها برای شرکت در پژوهشی و دیگر نکات اخلاقی تکمیل شد و داده‌های حاصل با روش تحلیل عاملی اکتشافی به کمک نرم‌افزار SPSS-19 تحلیل شدند.

یافته‌ها

در بخش کیفی تحقیق ۲۰ نفر از اساتید شرکت داشتند که ویژگی‌های دموگرافیک آنها در جدول ۱ گزارش شد.

جدول ۱. ویژگی‌های دموگرافیک شرکت‌کنندگان در بخش کیفی تحقیق

ویژگی‌ها	طبقات	فراوانی	درصد فراوانی
محل اشتغال	تهران جنوب	۳	۱۵
	تهران شمال	۳	۱۵
	تهران شرق	۳	۱۵
	تهران غرب	۴	۲۰
	تهران مرکز	۳	۱۵
	علوم و تحقیقات	۴	۲۰
رشته تحصیلی	مدیریت آموزشی	۹	۴۵
	برنامه‌ریزی درسی	۶	۳۰
	مشاوره	۵	۲۵
جنسیت	مرد	۱۲	۶۰
	زن	۸	۴۰

بر اساس نتایج جدول ۱ سابقه بیشتر افراد ۱۱-۱۵ سال (۴۰ درصد)، رشته تحصیلی بیشتر افراد مدیریت آموزشی (۴۵ درصد) و جنسیت بیشتر افراد مرد (۶۰ درصد) بود. در بخش کمی تحقیق ۳۰۰ نفر از اساتید و دانشجویان دکتری تخصصی شرکت داشتند که ویژگی‌های دموگرافیک آنها در جدول ۲ گزارش شد.

جدول ۲. ویژگی‌های دموگرافیک شرکت کنندگان در بخش کمی تحقیق

ویژگی‌ها	طبقات	فراوانی	درصد فراوانی
محل تحصیل یا اشتغال	تهران جنوب	۵۰	۱۶/۶۷
	تهران شمال	۵۰	۱۶/۶۷
	تهران شرق	۴۰	۱۳/۳۳
	تهران غرب	۵۰	۱۶/۶۷
	تهران مرکز	۵۰	۱۶/۶۷
	علوم و تحقیقات	۶۰	۲۰
رشته تحصیلی	مدیریت آموزشی	۱۵۰	۵۰
	برنامه‌ریزی درسی	۷۰	۲۳/۳۳
	مشاوره	۸۰	۲۶/۶۷
جنسیت	مرد	۱۱۵	۳۸/۳۳
	زن	۱۸۵	۶۱/۶۷

بر اساس نتایج جدول ۲ محل تحصیل یا اشتغال بیشتر افراد واحد علوم و تحقیقات (۲۰ درصد)، رشته تحصیلی بیشتر افراد مدیریت آموزشی (۵۰ درصد) و جنسیت بیشتر افراد زن (۶۱/۶۷ درصد) بود. نتایج تحلیل عاملی برای تبیین واریانس ابعاد استخراج شده در جدول ۳ گزارش شد.

جدول ۳. نتایج تحلیل عاملی برای تبیین واریانس ابعاد استخراج شده عدالت آموزشی

ابعاد	ارزش ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی	درصد از کل واریانس
۱	۱۷/۵۳	۱۲/۳۳	۱۲/۳۳	۱۵/۵۱
۲	۱۵/۱۲	۱۰/۴۵	۲۲/۶۸	۲۸/۷۶
۳	۱۳/۲۵	۱۰/۱۲	۳۲/۸	۴۱/۵۹
۴	۱۱/۵۲	۸/۱۵	۴۰/۹۵	۵۱/۹۳
۵	۹/۸۹	۷/۶۶	۴۸/۶۱	۶۱/۶۴
۶	۸/۶۵	۶/۵۲	۵۵/۱۳	۶۹/۹۱
۷	۷/۴۵	۵/۸۵	۶۰/۹۸	۷۷/۳۳
۸	۶/۱۵	۴/۹۱	۶۵/۸۹	۸۳/۵۵
۹	۵/۷۵	۴/۲۱	۷۰/۱	۸۸/۸۹
۱۰	۵/۰۱	۳/۲۲	۷۳/۳۲	۹۲/۹۷
۱۱	۴/۴۸	۲/۰۴	۷۵/۳۶	۹۵/۵۶
۱۲	۲/۶۶	۱/۹۷	۷۷/۳۳	۹۸/۰۶
۱۳	۱/۸۶	۱/۵۳	۷۸/۷۶	۱۰۰

بر اساس نتایج جدول ۳ تعداد ۱۳ بعد استخراج شده که در مجموع توانستند ۷۸/۷۶ درصد از واریانس کل عدالت آموزشی را تبیین کنند که عامل اول یعنی اهداف و برنامه‌ها با ارزش ویژه ۱۷/۵۳ توانست به تنهایی ۱۲/۳۳ درصد از واریانس عدالت آموزشی را تبیین کند. عامل‌های اول تا سیزدهم به ترتیب اهداف و برنامه‌های آموزشی، سبک‌های مدیریت و رهبری، ساختار دانشگاه، فرهنگ حاکم بر دانشگاه، روش‌ها و فرایندهای اجرایی، توجه به روش‌های یادگیری، نیازها و ارزش‌های فردی، انگیزش و نگرش، الزامات و مهارت‌های فردی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، نابرابری در اجرای قوانین و آموزشی و روش‌ها و فرایندها هستند. با توجه به نتایج جدول فوق، هر سیزده بعد دارای مقادیر ویژه بزرگ‌تر از یک هستند و در تحلیل باقی می‌مانند و نمودار سنگریزه نیز موید این نتایج بود. بنابراین نتایج تحلیل عاملی اکتشافی برای شناسایی مولفه‌ها، ابعاد، تعداد شاخص و بار عاملی ابعاد موثر بر عدالت آموزشی در جدول ۴ گزارش شد.

جدول ۴. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی برای شناسایی مولفه‌ها، ابعاد، تعداد شاخص و بار عاملی ابعاد موثر بر

عدالت آموزشی

مولفه‌ها	ابعاد	تعداد شاخص	بار عاملی هر بعد
ساختاری	اهداف و برنامه‌های آموزشی	۴	۰/۷۹
	سبک‌های مدیریت و رهبری	۴	۰/۷۷
	ساختار دانشگاه	۵	۰/۷۴
	فرهنگ حاکم بر دانشگاه	۳	۰/۷۱
	روش‌ها و فرایندهای اجرایی	۳	۰/۶۸
	توجه به روش‌های یادگیری	۱۳	۰/۶۵
رفتاری	نیازها و ارزش‌های فردی	۴	۰/۶۳
	انگیزش و نگرش	۶	۰/۶۲
	الزامات و مهارت‌های فردی	۵	۰/۶۰
زمینه‌ای	اقتصادی	۴	۰/۵۸
	فرهنگی و اجتماعی	۸	۰/۵۷
	نابرابری در اجرای قوانین آموزشی	۵	۰/۵۵
	روش‌ها و فرایندها	۵	۰/۵۳

بر اساس نتایج جدول ۴ عدالت آموزشی در سیزده بعد و سه مولفه ساختاری (شامل شش بعد اهداف و برنامه‌های آموزشی، سبک‌های مدیریت و رهبری، ساختار دانشگاه، فرهنگ حاکم بر دانشگاه، روش‌ها و فرایندهای اجرایی و توجه به روش‌های یادگیری)، رفتاری (شامل سه بعد نیازها و ارزش‌های فردی، انگیزش و نگرش و الزامات و مهارت‌های فردی) و زمینه‌ای (شامل چهار بعد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، نابرابری در اجرای قوانین آموزشی و روش‌ها و

فرایندها دارد که بعد اهداف و برنامه‌های آموزشی از مولفه ساختاری با بار عاملی ۰/۷۹ بیشترین تاثیر و بعد روش‌ها و فرایندها از مولفه زمینه‌ای با بار عاملی ۰/۵۳ کمترین تاثیر را بر عدالت آموزشی دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از موضوعات اساسی که ذهن متخصصان حوزه آموزش را به خود مشغول کرده است عدالت آموزشی و مولفه‌های موثر بر آن است. یکی از دلایل انتخاب این مساله این است که با شناسایی عوامل و مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی می‌توان برای تحقق آن برنامه‌ریزی کرد و به سیاست‌گذاران و مدیران دانشگاه کمک کرد تا بتوانند در زمینه استقرار عدالت آموزشی در مسیر روشنی حرکت کنند. در نتیجه تحقیق حاضر با هدف بررسی مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی در دانشگاه‌های آزاد اسلامی شهر تهران انجام شد.

نتایج این تحقیق نشان داد که عدالت آموزشی سیزده بعد و سه مولفه ساختاری (شامل شش بعد اهداف و برنامه‌های آموزشی، سبک‌های مدیریت و رهبری، ساختار دانشگاه، فرهنگ حاکم بر دانشگاه، روش‌ها و فرایندهای اجرایی و توجه به روش‌های یادگیری)، رفتاری (شامل سه بعد نیازها و ارزش‌های فردی، انگیزش و نگرش و الزامات و مهارت‌های فردی) و زمینه‌ای (شامل چهار بعد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، نابرابری در اجرای قوانین آموزشی و روش‌ها و فرایندها) داشت و با هم توانستند ۷۸/۷۶ درصد از واریانس عدالت آموزشی را تبیین کنند. این نتایج از جهاتی با نتایج پژوهش‌های ژانگ و همکاران (۲۰۱۹)، یو (۲۰۱۵)، بورنی و همکاران (۲۰۰۸)، محمدزاده‌اول و یادگاری (۱۳۹۷)، موسوی و همکاران (۱۳۹۵)، جلالوندی و همکاران (۱۳۹۵)، سیاری و همکاران (۱۳۹۱)، بابادی عکاشه و همکاران (۱۳۸۹) و ثناگو و همکاران (۱۳۸۹) همسو بود. نتایج پژوهش ژانگ و همکاران (۲۰۱۹) حاکی از تاثیر منفی سهمیه برای دانش‌آموزان بر کیفیت و برابری آموزشی بود. در پژوهشی دیگر یو (۲۰۱۵) به عوامل امکانات برابر و به‌روز برای همه افراد، تقویت مهارت‌های علمی و عملی، برنامه‌ریزی مستمر آموزشی و ارزشیابی و اصلاح مستمر برای توسعه و برابری در آموزش عالی تاکید کردند. محمدزاده‌اول و یادگاری (۱۳۹۷) ضمن پژوهشی ۲۶ عامل مهم استقرار عدالت آموزشی در دانشگاه را شناسایی کردند. همچنین موسوی و همکاران (۱۳۹۵) عوامل موثر بر عدالت آموزشی را در قالب دو تم اصلی عوامل تسهیل‌کننده و عوامل بازدارنده که به ترتیب شامل طبقات (برخوردااری از

تسهیلات، امکانات و تجهیزات برابر، استفاده از اساتید کارا، برنامه‌ریزی آموزشی هدفمند، هماهنگی بین تئوری و عمل، ارتباط بین آموزش و درمان) و (واقعیت‌های نامطلوب بالینی، کمبود اساتید بالینی توانمند، ارتباطات فردی، فرایند نامناسب ارزشیابی) شناسایی کردند. علاوه بر آن ثناگو و همکاران (۱۳۸۹) برتری نداشتن دانشجویی بر دانشجوی دیگر را مضمون اصلی ظهور یافته عدالت آموزشی معرفی کردند. شیوه ارزشیابی و نحوه آموزش اساتید نیز از مباحثی بود که بیشترین دغدغه دانشجویان را شکل می‌داد.

از آنجا که سنجش عوامل و مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی همانند مشخص کردن خود این مولفه‌ها بسیار دشوار است، به همین جهت با وجود تحقیقات انجام شده هنوز هم نمی‌توان به جمع‌بندی مشخصی در زمینه عوامل یا مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی و وضعیت مراکز آموزشی و دانشگاه در هر یک از آنها رسید. چون این مولفه‌ها می‌تواند از یک دانشگاه به دانشگاهی دیگر و از یک موضوع به موضوعی دیگر متفاوت باشد. اولویت‌بندی مولفه‌های موثر بر عدالت آموزشی بر اثر مقدار بار عاملی نشان داد که اهداف و برنامه‌های آموزشی در اولویت قرار دارد. همچنین عدم وجود سیستم مناسب در انتخاب نیروی انسانی متخصص، کمبود کنترل‌های مناسب از نحوه فعالیت کارکنان و کمبود تجهیزات و وسایل از عوامل بسیار مهم ساختاری است که می‌تواند مانع از استقرار مناسب عدالت آموزشی در دانشگاه‌ها شود. در حالی که عدم وجود شرایط مناسب جهت امکان مشارکت و همکاری کارکنان، اساتید و دانشجویان مکانیزم عادلانه پرداخت پاداش‌ها در دانشگاه و وجود زیرساخت‌های الکترونیکی عواملی هستند که در رتبه‌های پایین‌تری برای تاثیرگذاری بر استقرار عدالت آموزشی قرار دارند. علاوه بر آن عدم ارائه بازخورد مناسب از سوی کارمندان و اساتید به دانشجویان، عدم وجود مهارت، توان تخصصی و دانش کافی، عدم بهره‌گیری از کارکنان و سایر مدیران جهت رفع اشکال و آموزش از عوامل بسیار مهم رفتاری هستند که می‌توانند مانع از استقرار مناسب عدالت آموزشی در دانشگاه‌ها شوند. در حالی که عدم آگاهی کارکنان و اساتید از اینکه به طور دقیق نمی‌دانند چه می‌خواهند و چه نیازهای اطلاعاتی دارند، وجود فرهنگ شفاهی به جای فرهنگ کتبی در دانشگاه در تبادل اطلاعات و برقراری ارتباط و درک نامناسب اساتید از سیستم‌های ارتباطی مناسب عواملی هستند که در رتبه‌های پایین‌تر رفتاری برای تاثیرگذاری بر استقرار عدالت آموزشی قرار دارند. در نهایت عدم وجود معیار سنجش کیفیت فعالیت اساتید و کارکنان

دانشگاه، استفاده از تکنولوژی جدید در سازمان و عدم برگزاری همایش‌ها و نمایشگاه‌های علمی و تخصصی مرتبط از عوامل مهم زمینه‌ای هستند که می‌توانند مانع از استقرار مناسب عدالت آموزشی در دانشگاه‌ها شوند. در حالی که عدم بهره‌گیری مناسب از وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌های گروهی برای توسعه فرهنگ عدالت در دانشگاه، عدم تصویب قوانین و مقررات مناسب در مجلس شورای اسلامی و هیأت دولت و انطباق پست و شرایط احراز شغل در دانشگاه عواملی هستند که در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند که بر استقرار عدالت آموزشی تاثیر می‌گذارند.

نتایج نشان داد که عوامل در مولفه سه ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای بر عدالت آموزشی تاثیر می‌گذارند. از این رو پیشنهاد می‌گردد مدیران و برنامه‌ریزان دانشگاه آزاد اسلامی با نگاه سیستماتیک به عدالت آموزشی توجه کرده و رویکرد جامعی به آن داشته باشند. چنین نگاهی موجب می‌شود تا عواملی به غیر از مداخلات آموزشی مورد توجه قرار گیرند که در اجرای عدالت تاثیر دارند. اهداف و برنامه‌های آموزشی، سبک‌های مدیریت و رهبری، ساختار دانشگاه و غیره مجموعه این عوامل و به خصوص شرایط سازمانی که باعث تسهیل یا مانع اجرای مهارت‌های آموخته شده در محیط آموزشی می‌شود باید مورد توجه مدیران دانشگاه و اساتید قرار گیرد. پیشنهاد دیگر بررسی وضعیت دانشگاه‌های آزاد اسلامی بر اساس هر یک از مولفه‌ها و ابعاد شناسایی شده و ارائه راهکارهایی برای ارتقای آنها می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج و به منظور ایجاد انگیزه باید از روش‌های مختلف تشویق اساتید دانشگاه برای اجرای عدالت آموزشی استفاده کرد و معیارهایی برای عدالت آموزشی طراحی و پیوسته اساتید و دانشگاه‌ها را از نظر آنها ارزیابی و در جهت ارتقای عدالت آموزشی گام برداشت. آخرین پیشنهاد اینکه مولفه ساختاری یعنی ابعاد اهداف و برنامه‌های آموزشی، سبک‌های مدیریت و رهبری، ساختار دانشگاه، فرهنگ حاکم بر دانشگاه، روش‌ها و فرایندهای اجرایی و توجه به روش‌های یادگیری خارج از حیطه فرد است و دانشگاه در قبال آن مسئول می‌باشد. بنابراین دانشگاه آزاد اسلامی برای دستیابی به سطح بالایی از عدالت آموزشی باید به نقش ابعاد توجه کافی داشته باشد و تدابیری برای قوت گرفتن آنها به منظور تسهیل دستیابی به عدالت آموزشی اتخاذ نمایند.

منابع

- افرازنده، سیده سارا؛ میرزایی، طیبه؛ پورابولی، بتول و سبزواری، سکینه. (۱۳۹۵). ارتباط عدالت آموزشی و رفتارهای مدنی-تحصیلی از دیدگاه دانشجویان پرستاری. **فصلنامه اخلاق پزشکی**، ۱۰(۳۵)، ۱۱۷-۱۴۰.
- اورک، جهانبخش. (۱۳۹۴). **تبیین و تحلیل مفهوم عدالت آموزشی و دلالت‌های تربیتی آن در نظام تعلیم و تربیت ایران**. پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- بابادی عکاشه، زهرا؛ شریف، سیدمصطفی و جمشیدیان، عبدالرسول. (۱۳۸۹). تأمین و گسترش برابری فرصت‌ها و عدالت آموزشی در آموزش و پرورش استان اصفهان. **فصلنامه رفاه اجتماعی**، ۱۰(۳۷)، ۳۰۵-۲۸۷.
- ثناگو، اکرم؛ نوملی، مهین و مهستی جویباری، لیلا. (۱۳۸۹). تبیین عدالت آموزشی در دانشجویان علوم پزشکی: بررسی دیدگاه و تجربیات دانشجویان علوم پزشکی. **مجله افق توسعه پزشکی**، ۴(۳)، ۴۴-۳۹.
- جلالوندی، مازیار؛ امیریان، پیمان؛ توحیدنیا، محمدرسول و نعمتی کیونانی، علی. (۱۳۹۵). ارزیابی وضعیت عدالت آموزشی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پیراپزشکی کرمانشاه در سال ۱۳۹۳. **مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش در علوم پزشکی یزد**، ۵(۱)، ۶۰-۵۱.
- سیاری، حبیب‌ا...؛ لطفی‌پور، پیمان و کاظم‌پور، اسماعیل. (۱۳۹۱). تاثیر آموزش مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه عدالت آموزشی. **فصلنامه روانشناسی تربیتی**، ۸(۲۳)، ۲۵-۱.
- صمدی، ساره؛ گل محمدی، علی‌اکبر و خسروی، عرفان. (۱۳۹۱). تبیین عدالت آموزشی در فراگیران نیروهای پلیس. **فصلنامه توسعه مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی**، ۷(۲۵)، ۹۰-۷۹.
- گل‌پور، محسن. (۱۳۹۰). بررسی نقش اخلاق تحصیلی، عدالت و بی‌عدالتی آموزشی در رفتارهای مدنی - تحصیلی دانشجویان. **مجله نوآوری‌های مدیریت آموزشی**، ۵(۴)، ۴۱-۲۵.
- محمدزاده اول، رضا و یادگاری، فردوس. (۱۳۹۷). شناسایی عوامل موثر بر عدالت آموزش و ارائه مدل مناسب آن در دانشگاه آزاد اسلامی. **مجله پژوهش در نظام‌های آموزشی**، ویژه‌نامه، ۱۲۷۶-۱۲۵۹.
- موسوی، ساقی؛ فاطمی، ساغر؛ نیکرو، روزبه و مهم‌کار خیراندیش، محمدرضا. (۱۳۹۵). عوامل موثر بر عدالت آموزشی در محیط‌های بالینی از دیدگاه دانشجویان و متولیان آموزش دانشگاه علوم پزشکی گیلان در سال ۱۳۹۳-۱۳۹۲. **مجله پژوهش در آموزش پزشکی**، ۸(۴)، ۱۰-۱.
- میرزایی اهرنجانی، حسن و سرلک، محمدعلی. (۱۳۸۴). نگاهی به معرفت‌شناسی سازمانی: سیر تحول، مکاتب و کاربردهای مدیریتی. **مجله پیک نور**، ۳(۳)، ۷۸-۶۹.
- Burney, L. L., Henle, C. A., & Widener, S. K. (2008). A path model examining the relations among strategic performance measurement system characteristics, organizational justice, and extra- and in-role performance. **Accounting, Organizations and Society**, 34, 305-321.
- Duckworth, V., & Maxwell, B. (2015). Extending the mentor role in initial teacher education: embracing social justice. **International Journal of Mentoring and Coaching in Education**, 4(1), 4-20.
- Edling, S., & Frelin, A. (2015). Promoting social justice in Swedish teacher

- education. **Advances in Research on Teaching**, 22(4), 305-328.
- Hoy, W. K., & Tarter, C. J. (2002). Organizational justice in schools: No justice without trust. **International Journal of Educational Management**, 18(4), 250-259.
- Ranai, M. Examining the effect of information and communication technology on the educational justice from the Tehran's high school teacher's point of view. **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 47, 19-23.
- Robertson, S. L. (2013). The social justice implications of rivatization in education governance frameworks: a relational account. **Educacao & Sociedade**, 34(1244): 426-445.
- Shan, S., Ishaq, H. M., & Shaheen, M. (2015). Impact of organizational justice on job performance in libraries: Mediating role of leader-member exchange relationship. **Library Management**, 31(1-2), 70-85.
- Smrqndyan, S. K. I. (2011). Discuss strategies for educational justice in medical education. **Horizons of Medical Education Development Journal**, 4(2), 379-80.
- Toson, A. L. M., Burrello, L. C., & Knollman, G. (2013). Educational justice for all: the capability approach and inclusive education leadership. **International Journal of Inclusive Education**, 17(5), 490-506.
- Yue, C. (2015). Expansion and equality in Chinese higher education. **International Journal of Educational Development**, 40, 50-58.
- Zhang, Y., Qin, F., & Liu, J. (2019). Improving education equality and quality: Evidence from a natural experiment in China. **International Journal of Educational Development**, 70, 102078.